

7. Коробкова Г.Ф. Палеоэкономические разработки в археологии и экспериментально - трассологические исследования. // Первобытная археология. - К., 1980. - С.212-225.
8. Легоцький Т. Історичні колоски. - Ужгород, 1997. - 65 с.
9. Пеняк О.И., Попович И. И., Потушняк М. Ф. Раскопки в Закарпатье. // АО., 1981. - С.806.
10. Пеняк О.И. Тиводар Легоцький і проблема заселення слов'янами Верхнього Потисся. // Проблеми археології Східних Карпат. - Ужгород, 1995. - С.111 - 114.
11. Попович І.І. Дослідження гальштатського городища в м. Іршава. // Тези III народозн. конф. - Хуст, 1991. - С.25-27.
12. Прохненко І.А. Городища Верхнього Потисся. // Carpatica - Карпатика. - Ужгород, 1998. - С.55 - 69.
13. Прохненко І.А. Фортификационные сооружения гальштатских городищ Верхнего Потисья. // V Міжнар. конф. - К., 1997. - С.186 - 187.
14. Раппопорт П.А. Военное зодчество западноукраинских земель X-XIV вв. - Л., 1967. - 187 с.
15. Смирнова Г.И. Культурно - исторические процессы в Прикарпатье. // Итоги археологических экспедиций. - Л., 1989. - С.19-32.
16. Смирнова Г.И. Гальштатские городища в Закарпатье. // SA. -1966. - XIV - 2. - С. 397-409.
17. Novaki G. A Magyarorszag foldvarak az oskorto a kozepkorig. - Budapest, 1975. - Old.323- 339.
18. Venci S. K problematice fortifikaci v archeologi. // AR.-1983. - XXXV. - 8. - S. 284-815.
19. Zatlukal J. Zatlukal E. Adatok Podkarpatska Rusz praehistoriajahoz. - Mukacevo, 1937. - Old.159-163.

Summary

The sites of ancient settlements in Upper Tisa region.

I. Prochnenko

The sites of ancient settlements in Upper Tisa region to belong to Hallschtatt period are considered in the article. The sites of fortification in Zakarpatska oblast of Ukraine are underlined. An attempt has been made to distinguish the pre-conditions of the such kind of phenomenon like "fortification revolution" in XII - VIII B.C.

МАГІЯ ІНДІАНЦІВ НАУА В КОНТЕКСТІ "КАСТАНЕДИЗМУ"

Зан М.П.

Місіонери повідомляли про неймовірні речі на теренах Мексики часів Конквісти. Зокрема, єпископ Нуньєс де ла Вега згадував:

"Тепер вони (маги, чаклуни - М.З.) вже не зовсім залежні від диявола, але деякі все ще тісно пов'язані з ним, що перетворюються на тигрів, левів, биків, вогняні кулі..." [1].

Інший пастор "загублених душ" Хосе де Акоста відзначав: "Деякі з цих магів приймають таку форму, яку бажать, літають в повітрі з надзвичайною швидкістю, на далекі відстані. Вони можуть розповісти, що відбувається у віддалених районах раніше, чим звіди доходять ці новини" [2].

Магічна традиція індіанців науа [3] викристалізувала свою форму та зміст хронологічно від доархаїчного періоду (VII - кінець III тис. до н.е./). Це підтверджується археологічними матеріалами [4]. На фоні еволюції релігійно-містичної доктрини науа магична традиція зберігала основні компоненти як в архаїчні часи, так у нові часи в ольмеків, теотіхуаканців, згодом у тольтеків та ацтеків.

Магія індіанців науа - це органічне поєднання загального і особливого. Перше проявляється у взаємодоповненні гомеопатичної та контагіозної магії [5]. Індіанці науа використовували живих змій для повторення орнаменту на вишивці. Злодії користувались лівим передпліччям мертвої жінки для пограбунку своїх одноплемінників. Це - гомеопатична

магія. Чаклуни і ворожбити могли знищити людину за допомогою зрізаного волосся або її особистих речей. У давній Мексиці пуповину хлопчиків віддавали воїнам, котрі ховали її на полі битви, щоб хлопчик став хоробрим воїном (контагіозна магія).

Загалом, в Центральній Америці, особливо в науа, був поширений нагуалізм - віра в чіткий зв'язок долі людини від нагуаля (неживого предмета або живої істоти, частіше тварини). Коли іспанський полководець Педро де Альварado вразив списом зображення Нагуаля одного з вождів, той впав мертвим [6].

Наявним був "синдром Самсона і Далілі": через повністю зрізане волосся у магів, чаклунів пропадала чарівна сила. Індіанці науа і зараз бояться фотоапарата, що може знищити їх душі. Знахарі використовують галюціогени для спілкування з потойбічним світом.

Особливе проявилось в існуванні (збереженні) поряд з конкретною магією (чаклунство, ворожба) магії абстрактної. Остання - це досягнення свободи людиною через розширення діапазону свого сприйняття. Ідеальним наслідком такого проникнення в таємниці невідомого є властивість черпати необхідну енергію для перетворення себе, для відокремлення від визначеної реальності (суспільство, етнос, держава) [7].

Ряд антропологів США (К.Кастанеда, Т.Абеляр,

Ф.Доннер та ін.) говорять про існування і активне функціонування абстрактної магичної традиції в сучасній Мексиці. Через свідчення мексиканських гуру повідомляють європеїзованій свідомості про священне знання, магію трансформації особистості.

Відкриття великої таємниці припадає на літо 1960 року. В той час, студент антропології при Каліфорнійському університеті (м.Лос-Анжелес) Карлос Кастанеда здійснив ряд подорожей на Південний Захід з метою збору інформації про лікарські рослини, що використовували місцеві індіанці [8].

Привид психоделічної революції "гуляв" в культурному просторі Заходу. Стали популярними давнє цілительство, шаманські танці довкола багаття. Цей фактор - головна причина перетворення праць Кастанеди "Уроки дона Хуана" (1968), "Окрема реальність" (1971), "Подорож в Ікстлан" (1972) на бестселери. Вони перетворили автора на кумира сучасної Америки. Деколи реалізовувалось до 16 000 екземплярів на тиждень [9].

Кредо Кастанеди наступне. Магія - це не застосування певних сил задля ілюзії володарювання. Магія Кастанеди - самопізнання людини, процес індивідуалізації. Мексиканська традиція магії бере свій початок від часів X-III тисячоліття до н.е. За цей час, згідно автору, маги виробили широкий спектр вправ та інструментів пізнання нагуаля (те, що лежить поза межами людського). Магія Кастанеди - це подорожі в паралельні світи, зустрічі з істотами із потойбічного, магами, яким за 3-5 тисяч років. Це - явища левітації, телепортації, телекінезу.

Своєрідність викладу автором матеріалу зворушила читацьку аудиторію. Відбувся своєрідний поділ: ті, що сприймають магію Кастанеди як реальність і ті, що твердять про вигадки та аллегорії в "художніх" творах автора.

Головним апологетом гострої критики Кастанеди став літератор Річард де Міль. Останній відзначає, що Кастанеда - фальсифікатор, який проводив свої авантюри не в пустелі Сонора, а в бібліотеці університету [10]. Праці Кастанеди - наслідування філософським течіям феноменології та етнометодології [11].

А.Бхараті заявляє, що феномен Кастанеди - це хвороба молоді 60-х плюс дещо з Блаватської, кусні Девід-Ноель, краплини Гурджієва та Успенського, уривки Говінди, пара сплутаних клубків американського фольклору, набір свідчень про подорожі за допомогою ЛСД [12].

Чи це не тенденційність? Міль закидає: "Чи міг бути такий невіглас як Кастанеда запрошений доном Хуаном? Звичайно ні!" [13]. Також Міль малює "портрет аллегориста", шлях до університету США латиноамериканця Кастанеди [14].

Почнемо з кінця. Щодо біографії Кастанеди. Міль брав інтерв'ю у колишньої "дружини" Карлоса.

Маргарет не знала жодної людини із списку тих, хто зіграв у науковій кар'єрі Кастанеди неабияку роль [15]. Це досить незрозуміле. "Сімейне" життя тривало десятком років (1956-1966).

Плагіат. У.Кант (1724-1804) сформулював категоричний імператив на основі власних філософських узагальнень. Чому ніхто не говорить, що філософ нового часу все списав у Конфуція (принцип "жень")? Це - ймовірне закономірне явище, виходячи з властивості людського пізнання явищ об'єктивного світу.

Заява типу: "Чим менше людина знає про етнографію, тим більш величним для неї стає Кастанеда" [16]. Це - нонсенс. Дані порівняльної етнографії говорять якраз протилежне. Адже всі атрибути мага Кастанеди, шаманські мітоти (камлання в народів Сибіру, шабаші відьом в Україні та ін.), використання галюціогенів зустрічаємо в різних регіонах світу. Подорожі поза тілом описані в "Рігведі", "Авесті" [17], великі ріші злітали на гору Меру в місячні четверті на "шабаші" [18].

М.Харнер, дослідник шаманства Північної Америки, говорить про твори Кастанеди: "роботи Кастанеди на 110 процентів ефективні" [19]. Це відзначає дослідник - колега в наукових розвідках, а не літературний критик.

Р.Рейхбарт акцентує увагу на явищах телепатії, левітації та ін. Антропологи зібрали величезну кількість парапсихологічних даних без упізнання їх як таких. Ці дані чекають підприємливу особистість, щоб розсортувати і опрацювати їх [20].

Тобто, питання лежить у сфері взаємовідношення між магією і парапсихологією. Власне, перспективою розробки нової теорії магії. Оскільки позиція Дж. Фрезера про магію як "спотворену систему природних законів і хибний керівний принцип поведінки" [21] не витримує критики на сучасному етапі.

Натомість, більш вдале визначення пропонує Кастанеда та його послідовники. Магія - це властивість, яку розвинули деякі люди для розширення меж звичайного сприйняття [22].

Конкретні дослідження в лабораторіях засвідчують явища телекінезу, психокінезу, проскопії, ретроспекції та ін. Досліди проводились в колишньому СРСР [23]. Явища левітації широко документовані [24], питання ж про його природу доволі проблематичне, спірне. Складний варіант - питання про дубль (термін Кастанеди), астральний двійник. Явище також документовано [25], але пояснення його на сучасному етапі не виходять за рамки гіпотез, концепцій [26]. Втім, в умовах сучасної наукової парадигми це просто неможливо. Чим і пояснюється сприйняття подібних явищ "із саркастичною посмішкою" серед науковців-консерваторів або просто некомпетентних осіб. Потрібно ж, не відкидати, а шукати!

Занепокоєння виникає від іншого. Лавина попу-

лярності Кастанеди привела до появи бульварної літератури в стилі автора. Праці про магічне знання мексиканських гуру стали наводняти книжковий ринок. Стали фігурувати прізвиська "послідовників" Кастанеди: Ф.Доннер, Т.Абеляр, Кен Орліне Перо, А.Віллодо, М.Классен, Т.Морез, В.Санчес та ін.

"Плідно" в цьому плані працює київське видавництво "Софія", що видає "Мир Карлоса Кастанеди" - дайджест розгортання проблеми "кастанедизму", всю літературу з даної проблеми. Один з випусків "Дайджеста" [27] присвячений Тейсьюгріті - священним магічним пасамам, які де-не-де взяли з практики дона Хуана. В Мексиці, США з 1995 року проходять семінари з Тейсьюгріті. Це коштує значних витрат учасникам [28].

Семінари стали проводитися і в ... Києві. Під керівництвом П.Террено ("дослідниці практик тольтеків і есеїв") на семінарах, цитують: "дівчата (учасниці Тейсьюгріті-М.3.) бігають покурити [29].

Загадкова Мерілін Тюннешенд заявляє про деградацію Кастанеди як мага, звинувачує його у вам-

піризмі (за допомогою Тейсьюгріті) [30].

Існують версії про М.Тюннешенд та В.Санчеса як про фальсифікаторів [31]. Поки що все дуже загадково. Є лише здогадки. Мерілін дорівнює Меріліна або Ла Горда [32] (учениця лінії дона Хуана, згадується в працях Кастанеди дуже часто). Можливо, М.Тюннешенд "створена" для "стирання власної історії" (термін Кастанеди), своєрідного замінання слідів відкритості невідомим масам читачів.

Вирішення проблеми, на нашу думку, лежить через проведення своєрідного "розслідування" із приводу "послідовників" Кастанеди; хто такі організатори семінарів Тейсьюгріті, кому вигідна плутанина, хто отримує величезні суми грошей, використовуючи авторитет Кастанеди. Поки що можна будувати лише здогадки.

Отже, вважаємо за перспективу майбутнє багатопланове дослідження проблеми, через залучення наукових та метанукових зусиль задля досягнення внутрішньої логіки магії Карлоса Кастанеди.

ЛІТЕРАТУРА

1. Цит. за: Берлоу Дж. Нагваль из Чьяласа. // Мир Карлоса Кастанеди. Дайджест № 5. - К., 1997. - С.9.
2. Там же. - С.8.
3. Народы Америки. - Т.2. - М., 1959. - С.56; С.75-76.
4. Соди Д. Великие культуры Месоамерики. - М., 1985. - С.41.
5. Фрэйзер Дж. Золотая ветвь: исследования магии и религии. - М., 1980. - С.20.
6. Там же. - С.763.
7. Доннер Ф. Жизнь в сновидении. Посвящение в мир магов. - К., 1994. - С.8.
8. Кастанеда К. Уроки дона Хуана. Отдельная реальность. Путешествие в Икстлан. - К., 1993. - С. 5.
9. Ксеидзюк А.П. Тайна Карлоса Кастанеди. - Одесса, 1995. - С.15.
10. Милль де Р. Шаман от Академии. // Милль де Р. Записки о доне Хуане. - Кн.1. - К., 1996. - С.40.
11. Милль де Р. Этнометодологизм: гарфинкеллизация посреди пустыни. // Там же. - С.103-136.
12. Бхарати А. Кастанеда и его апологеты: двойная мистическая фантазия. // Там же. - С.201.
13. Милль де Р. Валидность и аутентичность - различие двух компонентов истины. // Там же. - С.73.
14. Милль де Р. Портрет аллегориста. // Милль де Р. Записки о доне Хуане. - Кн.2. - К., 1996. - С.169-218.
15. Там же. - С.186.
16. Бхарати А. Кастанеда и его апологеты... // Милль де Р. Записки о доне Хуане. - Кн.1. - С.199-200.
17. Бонгард-Левин Г.М., Грантовский Е.А. От Скифии до Индии. - М., 1983. - С.113-116.
18. Там же. - С.110-111.
19. Милль де Р. Шаман от Академии. // Милль де Р. Записки о доне Хуане. - Кн.1. - С.43.
20. Рейхбарт Р. Кастанеда и парапсихология. // Там же. - С.260.
21. Фрэйзер Дж. Золотая ветвь. - С.21.
22. Доннер Ф. Жизнь-в-сновидении. - С.7.
23. Дубров А.П., Пупкин В.И. Парапсихология и современное естествознание. - М., 1990. - С.147-213.
24. Горбовский А.А. Тайная власть, незримая сила. - М., 1991. - С.67-112; Матьковский Э, Маукшинский К. По ту сторону бытия. (Экстрасенсорные восприятия). - Ужгород, 1996. - С.110-116.
25. Матьковский Э., Маукшинский К. По ту сторону бытия. - С.105-109.
26. Лептонная концепция мироздания - синтез науки и религии? // Наука и религия. - 1992. - № 4-5. - С.15-17; Минделл А. Дао шамана: Путь тела сновидения. - К., 1996. - С.175-176.
27. Мир Карлоса Кастанеди. - Дайджест № 2. - К., 1996.
28. Эпстейн Б. Специально для "Таймс" // Мир Карлоса Кастанеди. Дайджест № 3. - К., 1996. - С.185; С.191.
29. Женские Тенсегриты (Тенсегриты в Киеве). // Там же. - С.40-41.
30. Мерилин Тюннешенд - мир или реальность? // Мир Карлоса Кастанеди. Дайджест № 1. - К., 1996. - С.207-213.
31. Заявление, переданное Амалией Маркес по поводу Виктора Санчеса. // Мир Карлоса Кастанеди. Дайджест № 3. - С.163-164.
32. Ланджевич М.П. Нагваль-женщина: интервью с Мерилин Тюннешенд. // Там же. - С.161.

Summary

Magic of Indians naua in the context of "Kastanedism"

M.Zan

In this article the author turns the main points of magical tradition of naua indians. On this background draws in details the difficult problem of "kastanedism". The avalanche of C.Castaneda's popularity forces to explain (on the scientific level) the contradictions of mexican magic. The solution of this complex of questions, on author's opinion, is through the conduction of peculiar "investigation" because of the "followers" of Castaneda, the organizers of false information.

ФЕНОМЕН МАГІЇ: СИНТЕЗ ГУМАНІТАРНИХ, ТОЧНИХ І ПРИРОДНИЧИХ НАУК

Гецько Ю.Ю.

Магія - одна із форм первісної релігії, заснована на вірі в здатність людини певними діями вплинути на природній перебіг подій [1].

Важко висвітлити проблеми магії без визначення її суб'єкта, яким є шаман (маг). В українській демонології його називали дводушником. Ця збірна назва охоплює різні надприродні властивості, якими володіють відьми, упирі, вовкулаки, гонимарники, повітрулі та ін. За повір'ям, у них два серця, дві душі. Вдень вони нічим не відрізняються від людей, а вночі, коли засинають, то одна душа спить, а друга (зла) - блукає світом, перевтілюючись у різні потвори. Упізнати дводушника за життя важче ніж при смерті. Коли дводушник помирав, то одна половина його тіла була холодна, а друга - тепла, одна половина обличчя червона, а друга - бліда [2]. В окультній літературі цю другу душу називають астральним тілом. Подібні ж уявлення існують і в корінних етносах Сибіру та індіанців Північної Америки. У творах американського дослідника К.Кастанеди описано з практики індіанського мага Хуана Матуса процес використання астрального тіла. І саме в сні і використовується астральне тіло. Вся складність цього процесу - навчитися керувати астральним тілом. Такою практикою займався протягом багатьох років К.Кастанеда, учень Х. Матуса [3].

Сучасна наука довела існування душі (біополя) людини. Нині є потреба лише більш точно тлумачити її складові. Окремі російські дослідники вважають, що біополе є сукупністю кількох оболонок, що входять одна в другу. Саме в теорії біополя слід шукати фізичне пояснення "злої душі" мага - дводушника. Біополе людини складається з внутрішнього і зовнішнього полів (енергетичних кононів). Внутрішнє поле, так звана аура, знаходиться безпосередньо довкола людини. Зовнішнє енергетичне поле утворює багатопшарову оболонку, що складається з почергових нашарувань з позитивними і негативними знаками. Зовнішнє прийомально - енергетичне поле є овалом яйцевидної форми, що сплющена у нижній частині і витягнута у верхній. Правий бік людини по

всій довжині має позитивний заряд, лівий - негативний. Два - п'ять відсотків людей мають зворотній заряд даного диполя [4]. Такий висновок фізики можна використати для пояснення народних уявлень про мага - дводушника. На жаль, поки що ця тема ще не розроблена.

Досліджуючи магію, вчені повинні визначити зв'язки магії з релігією та наукою. Вважаємо, що магія та наука спираються на однакові основоположні принципи і цим кардинально відрізняються від релігії. Цю точку зору вперше висловив у праці "Золота гілка" Д.Д. Фрезер.

Повсюдно, де магія зустрічається у чистому вигляді, вона визначає, що одна природна подія неминуче слідує за іншою без втручання якоїсь духовної особи. Фундаментальне припущення магії тотожне поглядам сучасної науки: в основі як магії, так і науки лежить тверда віра в порядок і єдність природних явищ. У мага нема сумнівів у тому, що одні й ті ж причини завжди викликають однакові наслідки, що виконання потрібного обряду, яке супроводжується певними замовляннями, неминуче дасть бажаний результат, якщо тільки чаклунство не буде зведено нанівець більш сильними чарами іншого чаклуна. Маг не благає вищу силу, не шукає опіки мінливої та своєвільної надприродної істоти, не прихищується перед грізним божеством. Його влада, якою б великою він її не вважав, не є владою свавільною і необмеженою. Він володіє нею постільки, поскільки строго дотримується правил свого мистецтва, виходить з природних законів. Зневажати цими правилами, порушувати ці закони (навіть у дрібниці) - значить накликати невдачу, навіть піддавати небезпеці своє життя [5].

Нині визначають магію як теорію і як практику. Як система природних законів і правил, які визначають послідовність подій у світі, вона може бути названа магією теоретичною. В царині ж дій, яким люди мають слідувати, щоб досягти своєї мети, вона може вважатись магією практичною. Слід мати на увазі, що первісний чаклун знав магію тільки з її